УДК: 378.2(575.2)(04)
DOI 10.58649/1694-8033-2023-2(114)-64-68

СУЛАЙМАНОВА Р.Т., НУРБАЕВА А.
Ж. Баласагын атындагы КУУ [1,2]
СУЛАЙМАНОВА Р.Т., НУРБАЕВА А.
КНУ им. Ж. Баласагына [1,2]
SULAIMANOVA R.T., NURBAEVA A.
KNU J. Balasagyn [1,2]

ORCID: 0009-0008-8433-939X, SPIN-код: 9357-7698 [1]

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЭЛ МУГАЛИМДЕРИ

НАРОДНЫЕ УЧИТЕЛЯ КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ
PEOPLE'S TEACHERS OF THE KYRGYZ REPUBLIC

Аннотация: Макалада азыркы учурдагы мугалимдик кесиптин айрым маселелери каралды. Учурдун эң көйгөйлңг маслелеринин бири бала бакчадан баштап жогорку класстагы окуучула интернет менен олтурушуп, окуу китептерине көп карабай калышы болуп калды. Мындан тышкары дңйнөдөгң миграция дагы мектеп окуучуларына терс таасирлерин тийгизңндө. Мындай учурда мугалимдин окутуу мотвациясы кңчтңг, компетенциясы кеңири жана заманбап талаптарга ылайык квалификацияларга ээ болушу зарыл. Макала азыркы учурда келечек муундарга татыктуу билим бернңчң жана гумандуу тарбияны камсыздоочу мугалимдерди даярдоо кечиктирилгис актуалдуу маселелерден экендиги жана колдоо иштери зарыл экендиги баса белгиленди.

Аннотация: В статье рассматриваются некоторые вопросы современной педагогической профессии. Одной из самых проблемных проблем того времени было то, что старшеклассник, начиная с детского сада, сидел в интернете и часто не смотрел учебники. Кроме того, миграция в мире также оказывает негативное влияние на школьников. В этом случае необходимо, чтобы у учителя была сильная мотивация к обучению, широкая компетенция и квалификация в соответствии с современными требованиями. В статье подчеркивалось, что в настоящее время подготовка учителей, обеспечивающих достойное образование и гуманное воспитание будущих поколений, является одной из неотложных актуальных задач и необходима поддержка.

Abstract: The article deals with some issues of the modern pedagogical profession. One of the most problematic problems of that time was that a high school student, starting from kindergarten, was surfing the Internet and often did not look at textbooks. In addition, migration in the world also has a negative impact on schoolchildren. In this case, it is necessary that the teacher has a strong motivation for learning, broad competence and qualifications in accordance with modern requirements. The article emphasized that at present the training of teachers who provide a decent education and humane upbringing of future generations is one of the urgent urgent tasks and support is needed.

Негизги сөздөр: педагогика, гумандуу, мугалим, компетенция, мотивация, заманбап, стандарттык, билим бернңг, метод, каражат.

Ключевые слова: педагогика, гуманный, учитель, компетенция, мотивация, современный, стандартный, образование, метод, средство.

Keywords: pedagogy, humane, teacher, competence, motivation, modern, standard, education, method, means.

Азыркы учурда келечек муундарга татыктуу билим берҥҥчҥ жана гумандуу тарбияны камсыздоочу мугалимдерди даярдоо кечиктирилгис актуалдуу маселелерден экендиги баарыбызга белгилҥҥ. Учурдун педагогдордун функциясы тууралуу педагог Йылмаз Өзакпынар мындайча пикирин билдирген: ―Коомдун ынаным-ишенимдеринен, ҥрп-адаттарынан, турумдарынан (позицияларынан), баалуулуктарынан жөндөм-шыгынан жаралган маалыматтарынан тҥзҥлгөн маданиятын жаңы муундарга өткөрҥҥ; 2) жетилип келе жаткан жаш адамдардын интеллектуалдык сезимталдык кудуретин жана эрктерин тен салмактуу тҥрдҥҥ өнҥктҥрҥҥ менен, алардын ар биринин инсан болушуна кам көрҥҥ. Адамды тарбиялоонун бул эки тарабынын биринчиси коомдун учук улоочулугун, экинчиси коомдун чыгармачылык менен өзгөргөн шарттарга көнҥҥсҥн шарттайт‖[5.23]. Айтылган эки багытты тең алып жҥрҥҥ, окуучуларды инсандыкка багыттоо, чыгармачылыкка ҥйрөтҥҥ иштеринин өркҥндөшҥн талап кылат жана заманбап мугалимдерди изденҥҥгө, коомдун талабына жараша эмгектенҥҥгө милдеттендирмекчи. Ансыз да биздин билим берҥҥ системабызда аталган багытта маселелер арбын. Ошондуктан окутулган дисциплиналардын санына эмес, окутуунун сапатына маани берҥҥ зарылчылыгы туулду. Ар бир чыныгы ҥйрөнҥҥ (окуу) инсан ан сезиминде ар кандай маселелерге болгон көз карашында, баалоо ыкмасында, сезими жана табитинде, проблемаларды көрө билҥҥ жана аны чече алуу жөндөмҥндө өзгөрҥҥ жарата алат.

Жалпы эле келечекте окутуу сферасы боюнча көптөгөн жылдар бою, нечендеген изилдөөлөр жҥргҥзҥлҥп келсе дагы методикалык-педагогикалык жактан системалуу илимий-изилдөө актуалдуу бойдон калууда. Айрыкча жогорку класстын окуучуларын окутууда заманбап стандарттык билим берҥҥ курч маселелерди жаратууда. Билим берҥҥгө жаңы программалардын кириши, балдардын билимге болгон жогору талабы, билим берҥҥ ишмердҥҥлҥгҥнҥн структурасынын өзгөрҥшҥ мектепте мугалим жана алардын ата-энелери дагы чоң тҥйшҥктөрдҥ пайда кылды [4.34]. Себеби, эртеден кечке бала бакчадан баштап жогорку класстагы окуучулар учурда интернет менен олтурушат жана ашыкча, керексиз маалыматтарды кабыл алуу менен алектенишет. Китепканаларга барып, окуу китептерин, адабий чыгармаларды окуу маселеси дагы бҥгҥнкҥ окутууда татаалдыктарды жаратпай койбойт. Мындай учурда мугалимдин окутуу мотвациясы кҥчтҥҥ, компетенциясы кеңири жана заманбап талаптарга ылайык квалификацияларга ээ болушу зарыл. Аталган багытта окуу мотивациясын калыптандырууга концепцияларды, методикалар менен технологияларды иштеп чыгуу иштери боюнча педагогдор В.Г Асеев, О.С. Гребенюк, А.К. Маркова, М.В. Матюшкина, М.П. Осипова, Н.Ф. Талызина, А.Т. Цветкова, Т.И. Шамова, Г.И. Щукиналар көрҥнҥктҥҥ эмгектерин жазышкан жана ―эталон катары окуунун каалаган мотивдерин берҥҥ идеясы, же болгон мотивдердин таасирин ачууга же оңдоого мҥмкҥндҥк берҥҥчҥ активдҥҥ окуу ишмердҥҥлҥгҥнө баланы киргизҥҥ‖ - деген бирдиктҥҥ пикирин айтышкан. Ошондой эле аталган авторлордун эмгектеринде окуу материалынын мазмуну, окуу жана класстан тышкаркы ишмердҥҥлҥктҥ уюштуруунун конкреттҥҥ формалары, окутуунун методдору жана ыкмалары, окуу ишмердҥҥлҥгҥн баалоо жана позитивдҥҥ бекемдөө, педагогдун инсандыгы, анын ишмердҥҥлҥгҥ жана окуучулар менен өз ара мамилеси, класстагы микроклимат, таанып билҥҥчҥ ишмердҥҥлҥктҥн туура (рационалдуу) ыкмалары, окуу процессиндеги өз алдынча иш, окуучулардын пикир алмашуусун өнҥктҥрҥҥ, окуучулардын куррактык жана жеке өзгөчөлҥктөрҥн эске алуу сыяктуу стимулдаштыруунун айрым педагогикалык методдорун, ыкмаларын жана каражаттарын издөө жҥргҥзҥлгөн.

Жогоруда айтылгандар проблеманын жеткиликтҥҥ деңгээлде изилденбегенин көрсөтөт жана проблеманын актуалдуулугун тастыктайт, ошону менен бирге аталган проблеманы билим берҥҥнҥн мамлекеттик стандартын жҥзөгө ашыруунун актуалдуу милдеттери катарында кароого болот. Маалыматтарды тҥшҥнҥҥ же китептен окуп коюу менен гана бул максат жҥзөгө аша койбойт. Окуучулар ал билим (маалыматтын) эсте калганын аныктоо менен гана алек болсо инсан тарбиялоо милдетин аткара албаган болуп чыгат. Кызыгууну ойготуу, алакалардын пайда болушуна жардам берҥҥ, окууга чечкиндҥҥлҥктҥн жана эмгекке эрктҥҥлҥктҥн өнҥктҥрҥлҥшҥ мугалимдин окуучу менен болгон мамилесинде байкоого ала турган маселелерден. Кандай гана предмет болбосун, мугалим ошол касиетти данакерлиги аркылуу окуучунун ой жҥгҥртҥҥ методдоруна ээ болуусуна аракет жасашы керек. Мисалы математика, физика, биология илимдери, экономика, тарых илимдери булардын баары негизинен ой жҥгҥртҥҥ методдорун талап кылат. Башталгыч жана орто билим берҥҥдө азырынча маани берилбегенине карабастан, бул аталган тармактар маалымат ой жҥгҥртҥҥ методдоруна ылайык экинчи мааниге ээ болуу менен бирге белгилҥҥ бир мазмун аркылуу акылга өтҥп орун алган бул жалпы ой жҥгҥртҥҥ методдору тҥрдҥҥ өзгөчө абалдардын тандай алуу менен ишке ашат. Артыкчылыктуу мамилелерди тҥзө алган, окууга чечкиндҥҥ, эрки кҥчтҥҥ, ой жҥгҥртҥҥ методдорун билген, ахлактык мҥнөзҥ калыптанган, социалдык мамиледе калыптанган жана өзҥн чектей билген, табити жана сезимталдыгы мыкты инсандар жалан баяндоого таянган окутуу аркылуу тарбияланбайт. Чыныгы билим берҥҥдө мугалим окуучунун инсандык мамилелери биринчи орунда болушу керек. Учурда инсандык жана мҥнөздҥк сапаттары жаатынан карап, мугалим болууга ылайык же ылайык эмес экендигин баалоо ҥчҥн критерийлерди иштеп чыгуу зарыл. Сҥйлөгөн сөздөрҥ чын жҥрөктөн чыгуусу жана мурда өздөрҥ ынануулары кажет, ошондой эле бул сөздөр алардын инсандык сапатын көрсөтҥҥгө тийиш. Мектеп мҥдҥрлөрҥ мугалим лидерлердин зарыл экенине ишенҥҥлөрҥ кажет жана мындай инсандардын устаттык жөндөмдөрҥнө баа берҥҥсҥ лаазым. Бҥгҥнкҥ кҥндө аталган болочок мугалимдин коммуникативдҥҥ компетенциясынын манызын ачууда дагы бир өзгөчөлҥк пайда болду: сабак берип жаткан мугалимдин, билим алып жаткан окуучунун ар тараптан коммуникацияга даяр болуу тҥйшҥктөнҥҥсҥн талап кылуу менен бирге, туура ойлонуу, стилистикалык тактыкты сактоо, эл аралык сҥйлөө этикеттерин колдонуу компетенциялары ж.б.саналат. Педагогикалык жогорку окуу жайларда коммуникативдик багытты коомдун шартына ылайык окутууда ҥзгҥлтҥксҥз квалификациялык жогорулатуулар, конференциялар байма-бай өтҥп турат.

Оозеки туура сҥйлөө компетенциясы бул чыныгы мугалимдин кесиптик компетенциясы менен тыгыз байланышта. Себеби, мугалим чет тилди ҥйрөтҥҥдө белгилҥҥ бир теманы багыттап, белгилҥҥ бир окуя жөнҥндө ар тҥрлҥҥ коммуникативдик ыкмалар менен айта алышы керек. Бул жерде болочок мугалимдин кесиптик коммуникативдик компетенттҥҥлҥгҥ гана калыптанбайт. Е.И. Пассов айткандай: ‖Башка элдин тилин билген адис катары да жоопкерчилиги жогору болуп калат‖ [6.148].

Акыркы жылдары билимдер менен көндҥмдөргө окуучулардын ийгиликтҥҥ ээ болуусун камсыздоодогу окуунун оң мотивациясынын ролуна педагогдордун тҥшҥнҥҥсҥ кҥч алды. Буга байланыштуу башталгыч жана жогорку класстын окуучуларынын билимдерге ээ болууларынын сапатын жогорулатуу проблемасы, анын ичинде, окуу ишмердҥҥлҥгҥнө оң окуу мотивациясын калыптандыруу жана өнҥктҥрҥҥ проблемасы өсҥҥдө.

Мындай мотивация аларды туруктуу, системалуу окуу ишине козгойт. Мындай мотивациясыз педагогикалык процесстеги окуучунун ишмердүүлүгү эффективдүү болбой калат. Ошондуктан, баланын андан аркы окуусу үчүн маанилүү болгон мотивдерди калыптандыруу, анын өздүк окуу ишмердүүлүгүндө өзү эле турмуштук маанилүү максат болуп калат. Ошону менен катар башка максаттарга жетүүнүн каражаты гана болуп саналбастан, окуучунун андан аркы окуусун ансыз элестетүүгө мүмкүн болбогон зарыл шарт да болуп саналат. Тажрыйба көрсөткөндөй, окуучулардын учурдагы автоматизация шартына байланыштуу көпчүлүгүндө эффективдүү окуу үчүн зарыл мотивдер калыптанбай калып жатат. Демек, мектеп менен мугалимдер окуучулардын ишмердүүлүгүнүн мотивациялык чөйрөсүн калыптандыруу процессин башкарууну өз колдоруна алышы керек. Ошондой эле, башталгыч класстадан тартып, жогорку класстын окуучуларына чейин окуу ишмердүүлүгүнө оң туруктуу таанып-билүүсүн калыптандыруунун жолдору менен методдорун карап чыгышыбыз керек. Айрыкча мектептин жашоосуна алгач бет алган кенже мектеп курактагы окуучулары үчүн билимдерди аң-сезимдүү өздөштүрүү абдан маанилүү. Мектептеги окутуунун биринчи күнүнөн баштап, окуу процессин окуучулар алга жылууларын көрө билгидей кылып куруу зарыл, мотивдерге окуучулар бүгүнкү күн менен келечегинин ортосундагы байланышты белгилегидей кылып жекече маани берүү керек деп эсептейбиз. Максаттарды так коюу жана аларды окуучуларды түшүнүүсү олуттуу мааниге ээ болот.

Жыйынтыктап айтканда, мугалим менен окуучунун ортосунда психологиялык контакт белгиленип, мамиле чын ыкластан болуш керек деп эсептейбиз.

Колдонулган адабияттардын тизмеси:

Акйүз Яхя . Түркияда мугалимдердин коомдук өзгөрүүдөгү таасири. Анкара. 1978.

Акматалиев А. Каада салт,адамдык оң-терс сапат.Б.2002

Бекбоев И.Б. Азыркы сабакты даярдап өткөрүүнүн технологиясы [Текст] / И.Б.Бекбоев, А.Алимбеков, – Бишкек, «Бийиктик», 2001 – ж 28 – б 29.

Бекбоев И.Б. Инсанга багытап окутуу технологиясынын теориялык жана практикалык маселелери [Текст] / И.Б. Бекбоев. – Бишкек.: Педагогика века. – 2004. – 384 – б.

Кыргыз-түрк Манас университетиндеги кыргыз тилин окутуунун жаңыча усул-ыкмалары. Усулдук колдонмо. Б: 2006.

Йылмаз Өзакпынар. Улуттук таалим-тарбиянын максаттары жана мугалимдин кишилик сапаттары. Бишкек. 1987.23.

Пассов Е. И. Беседы об уроке иностранного языка [Текст] / Е.И.Пассов, Т.И. Колова., Т.А. Волкова., Т.Н. Добронравова: Пособие для студентов педагогических институтов. –М.: Просвещение, 1971. –148 с.

Сияев Т.М. Азыркы мезгилдин мугалиминин профессионалдык компетенттүүлүгү: мотив компоненти [Текст] / Т.М.Сияев // Материалы международной научно-практической конференции : «Наследие просветителей 153 в культуре, образовании и их влияние на современность» КГУ имени И.Арабаева. – Бишкек,2012.–С.20–23.